DOI: [10.32702/2307-2156-2019.6.81](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.6.81)

УДК 351

В. А. Швець,
аспірант Міжрегіональної академії управління персоналом
ORCID: 0000-0003-0895-0310

СПЕЦИФІКА РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Valerii Shvets
Postgraduate Student of the Interregional Academy of Personnel Management

SPECIFICITY OF IMPLEMENTATION OF ENVIRONMENTAL POLICY AT THE REGIONAL LEVEL

Встановлено, що екологічна політика є феноменом політичної сфери життя суспільства, тому існує багато уявлень про сутність даного явища. Це складне багатоаспектне поняття, яке охоплює всі сфери діяльності, рішення на стику екології та політики. Найчастіше дослідники зводять екологічну політику до системи конкретних заходів, які вживаються владними структурами для захисту навколишнього середовища і раціонального використання природних ресурсів.

Визначено, що екологічні потреби регіональних суб'єктів породжують екологічні інтереси. Вони пов'язані з встановленням владно-ієрархічних відносин у сфері природокористування регіону, з використанням навколишнього природного середовища для отримання деяких дивідендів, економічних та екологічних благ. Екологічні інтереси виявляються в розумінні різними суспільними групами об'єктивної природи екологічних потреб і розробки відповідних вимог згідно з урахуванням власних потреб.

Обґрунтовано, що екологічна функція державної влади повинна сприяти збереженню і розвитку суспільства, забезпеченню екологічної безпеки, яка є невід'ємною частиною системи національної безпеки України. Тому неможливо відокремити екологічну функцію від політичної. Цей взаємозв'язок реалізується в екологічній політиці державної влади, спрямованій на підтримку стійкості в регіональному екополітичному просторі. Серйозною проблемою є слабе фінансування екологічної політики на національному та регіональному рівні. Без достатніх коштів будь-які заходи в цій сфері будуть приречені на провал.

Слід активно використовувати екологічне страхування, екологічні податки, заохочувати природокористувачів, які впроваджують екологічно чисті технології. Для цього потрібно є політична воля та активна правотворчість на національному та регіональному рівнях. Основоположним напрямком реалізації екологічної політики на регіональному рівні має стати формування екологічної політичної культури. Необхідно продовжити розпочате і намітити нові заходи. Сьогодні екологічна освіта та виховання неможливо без викладання окремого предмета «екологія» у поєднанні з проектно-дослідницькою діяльністю учнів, при збереженні всіх перевірених життям форм безперервної екологічної освіти.

It has been established that environmental policy is a phenomenon of the political sphere of society, therefore, there are many ideas about the essence of this phenomenon. This is a complex multidimensional concept that covers all areas of activity, solutions at the intersection of ecology and politics. Most often, researchers bring environmental policy into a system of specific measures

taken by authorities to protect the environment and rational use of natural resources. It is determined that the environmental needs of regional actors generate environmental interests. They are associated with the establishment of hierarchical power relations in the field of environmental management in the region, using the environment to receive some dividends, economic and environmental benefits. Environmental interests are understood by various public groups of the objective nature of environmental needs and the development of relevant requirements according to their own needs.

It is proved that the ecological function of state power should contribute to the preservation and development of society, ensuring environmental safety, which is an integral part of the national security system of Ukraine. Therefore, it is impossible to separate the ecological function from the political one. This relationship is realized in the environmental policy of the government, aimed at maintaining sustainability in the regional ecopolitical space. A serious problem is the poor funding of environmental policies at the national and regional levels. Without sufficient funds, any measures in this area will be doomed to failure.

It is necessary to actively use environmental insurance, environmental taxes, encourage nature users to introduce environmentally friendly technologies. This requires political will and active lawmaking at the national and regional levels. The fundamental direction of the implementation of environmental policy at the regional level should be the formation of an environmental political culture. It is necessary to continue what has been started and outline new measures. Today, environmental education and upbringing is impossible without teaching a separate subject "ecology" in combination with the design and research activities of students, while preserving all life-tested forms of continuing environmental education.

Ключові слова: *екологічна політика; екологія; екологічна криза; регіон; регіональна екологічна політика; екополітичний простір; регіональний рівень.*

Keywords: *environmental policy; ecology; environmental crisis; region; regional environmental policy; ecological space; regional level.*

Вступ.

Екологічні проблеми і наслідки, в своєму генезі стають суспільно-політичними проблемами. Екологічний чинник інтенсивно входить до політичної сфери, починає впливати на базові інститути сучасного українського суспільства, впливати на національну безпеку держави. Світова ресурсна криза та погіршення екологічної ситуації в індустріально розвинених країнах породжують політику екоколоніалізму, об'єктом якої є наша держава. Верховенство економічної парадигми в Україні породжує виснаження природних ресурсів, деградацію навколишнього середовища, погіршення здоров'я і скорочення тривалості життя населення. Ці загрози особливо яскраво проявляються в ресурсовидобувних регіонах і там, де функціонують шкідливі виробництва. Зони екологічного ризику стають каталізаторами соціально-політичної активності людей, сприяючи формуванню регіональних екополітичних просторів. Тому регіональна екологічна політика стає важливим об'єктом державного управління.

Оскільки домінуючим суб'єктом реалізації регіональної екологічної політики є державна влада, то виникає необхідність з'ясувати причини, які дозволяють їй займати ключові позиції в прийнятті рішень, які стосуються екологічної сфери. Реалізація екологічної політики на регіональному рівні формується під впливом регіонального екополітичного простору. Регіональна екологічна політика спрямована на попередження конфліктів, які виникають в суспільстві через претензії його суб'єктів щодо обмеження екологічних благ і загрожують цілісності соціуму, його подальшого розвитку, екологічної та національної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Наукові дослідження, пов'язані із з'ясуванням особливостей реалізації екологічної політики, та низки політичних чинників, які впливають на окремі засади забезпечення екологічної та національної безпеки, проводила низка вчених, серед яких О. М. Кобзар, К. А. Машненко, А. Е. огли Омаров, І. В. Шевченко, Д. Якушев та інші. Хоча в роботах цих та інших авторів розглянуто різні аспекти реалізації екологічної політики, залишається низка не повною мірою висвітлених питань, пов'язаних з особливостями реалізації екологічної політики на регіональному рівні, та пошуком шляхів її удосконалення в умовах військової агресії.

Постановка задачі.

Метою статті є дослідження основних засад реалізації екологічної політики на регіональному рівні.

Результат.

Поняття «екологічна політика» використовувалося спочатку в соціальній екології, в екологічному праві і лише пізніше увійшло в арсенал політології. Соціальна екологія являє собою сферу соціології, яка вивчає закономірності взаємодії суспільства і природи. Вона розглядає екологічну політику як свідому громадську

діяльність. В даному випадку мається на увазі таке ставлення людини до природи, при якому відсутня загроза для природних умов життя людини.

Екологічне право - це галузь права, яка представляє собою сукупність правових норм, які регулюють відносини в галузі раціонального використання та охорони навколишнього середовища, в тому числі природних ресурсів з метою збереження природних багатств і довкілля людини, запобігання екологічно шкідливому впливу господарської та іншої діяльності людини.

Екологічна політика є феноменом політичної сфери життя суспільства, тому існує багато уявлень про сутність даного явища. Це складне багатоаспектне поняття, яке охоплює всі сфери діяльності, рішення на стику екології та політики. Найчастіше дослідники зводять екологічну політику до системи конкретних заходів, які вживаються владними структурами для захисту навколишнього середовища і раціонального використання природних ресурсів.

Існуючі в сучасній науці визначення екологічної політики дозволяють встановити напрямки концептуалізації цього поняття. В одних випадках екологічна політика розуміється як діяльність владних структур щодо захисту навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, в інших - увага акцентується на взаємодії суспільства і природи, по-третє - є закономірним наслідком відносин між суб'єктами політики з приводу привласнення частини екологічних благ, які належать всьому суспільству [1, с. 163].

В основі розробки екологічної політики знаходиться конфлікт, пов'язаний з претензією суб'єктів на екологічні блага. Екологічна політика є закономірним наслідком відносин між суб'єктами політики з приводу привласнення частини екологічних благ, які належать всьому суспільству. Екологічна політика в даному аспекті спрямована на підтримку сприятливого для людини навколишнього середовища і збереження природних ресурсів, від яких також залежить виживання людини.

Екологічний ризик тісно пов'язаний з техногенним ризиком, оскільки небезпечні техногенні об'єкти створюють зону ризику, навколо якої формується регіональний екополітичний простір. Техногенний ризик являє собою рівень кількісного виміру небезпеки, що представляє собою багатокомпонентну величину. Він викликаний несприятливими наслідками рішень при застосуванні комплексних передових технологій, оскільки фізичні, хімічні і біологічні технології мають значний руйнівний потенціал.

Екологічні ризики тісно переплітаються в регіональному екополітичному просторі з політичними ризиками, які представляють собою, з одного боку, ймовірність несприятливих наслідків політичних рішень, прийнятих в умовах невизначеності, що веде до збитку для учасників політичних дій, з іншого боку, ймовірність здійснення небажаних політичних подій [2, с. 102].

Вони можуть служити каталізатором політичного процесу в регіоні або бути наслідком політичного ризику через непродуманість політичного рішення. Розширюється виробництво екологічних ризиків загрожує не тільки забрудненням довкілля, знеціненням накопиченого багатства, але і загрозою стабільності регіонального соціуму, оскільки соціально усвідомлений ризик політично вибухонебезпечний.

Екологічні ризики в регіоні породжують політичні ризики, оскільки екологічна небезпека підштовхує людей до об'єднання та активних дій. Тому в регіональному екополітичному просторі формується суспільство ризику, яке є суб'єктом, яке приймає рішення. Сучасне суспільство ризику, як і сам регіональний екополітичний простір, знаходиться в стадії свого формування, оскільки вплив негативних наслідків людської діяльності реально усвідомлюється після досить тривалого визрівання соціально-екологічних проблем, тобто вже у вигляді об'єктивних загроз рівню та якості життя [5, с. 80].

В Україні було розроблено національну систему цілей сталого розвитку, що має забезпечити підґрунтя для подальшого планування розвитку України, подолання дисбалансів, які існують в економічній, соціальній та екологічній сферах; забезпечити такий стан довкілля, що сприятиме якісному життю і благополуччю нинішніх та майбутніх поколінь; створити необхідні умови для суспільного договору між владою, бізнесом і громадянським суспільством щодо підвищення якості життя громадян і гарантування соціально-економічної та екологічної стабільності; досягнути високого рівня освіти та охорони громадського здоров'я; упровадження регіональної політики, яка базуватиметься на гармонійному поєднанні загальнонаціональних і регіональних інтересів; збереження національних культурних цінностей і традицій.

Відмінності соціально-економічного розвитку регіонів України зумовлюють нерівномірне техногенне навантаження на навколишнє природне середовище. Передбачається, що положення Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року і розроблені на її основі та з урахуванням завдань Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України, національні плани дій будуть інтегровані в регіональні програми соціально-економічного розвитку та деталізовані на рівні регіональних планів дій з охорони навколишнього природного середовища Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, на основі яких будуть розроблені місцеві плани дій з охорони навколишнього природного середовища, підготовлені на рівні територіальних громад, міських, сільських та селищних рад.

За результатами виконання місцевих планів дій передбачається посилити значення органів місцевого самоврядування у процесі реалізації державної екологічної політики, визначити напрями її вдосконалення з урахуванням регіональної специфіки [4].

В екологічних потребах виявляється залежність суб'єкта від природи та природних ресурсів. Зміст екологічних потреб полягає в необхідності створення та підтримки певної якості життєвого середовища, потрібної для відтворення людини як продуктивної сили і особистості, для нормального відправлення його найважливіших функцій - праці, освіти, соціального спілкування, продовження роду.

Соціальні умови задоволення екологічних потреб часто прямо протилежні тим, які потрібні для задоволення матеріальних потреб. Умовою задоволення традиційних потреб є зростання виробництва, нарощування обсягів продукції. Внаслідок цього виникають небезпечні зміни в природному середовищі регіону, які позначаються на соціальному самопочутті населення, яке усвідомлює, яку загрозу вони несуть здоров'ю людини.

Екологічні потреби регіональних суб'єктів породжують екологічні інтереси. Вони пов'язані з встановленням владно-ієрархічних відносин у сфері природокористування регіону, з використанням навколишнього природного середовища для отримання деяких дивідендів, економічних та екологічних благ. Екологічні інтереси виявляються в розумінні різними суспільними групами об'єктивної природи екологічних потреб і розробки відповідних вимог згідно з урахуванням власних потреб [6, с. 93].

Оскільки кількість екологічних благ обмежена, то збільшення частки одного суб'єкта тягне за собою зниження частки іншого, що неминує призводить до протистояння всередині суспільства ризику. Конкурентна боротьба пов'язана зі спробами суб'єктів максимально задовольнити власні екологічні та економічні потреби за рахунок перерозподілу суспільних екологічних благ.

Традиційні матеріальні потреби та інтереси регіональних суб'єктів у разі їх зіткнення з екологічними потребами та інтересами можуть служити базою для радикалізації настроїв в суспільстві ризику. Суспільство ризику в регіональному екополітичному просторі нестабільно, в ньому зростає недовіра до існуючих політичних інститутів та організацій.

Система регіонального екополітичного простору включає в себе економічний, інформаційний, правовий, соціо-культурний простори. Тому в умовах загострення екологічних проблем в регіоні екологічна функція державної влади повинна підпорядковувати інші функції.

Слід враховувати, що регіональний екополітичний простір має тенденцію до розширення до національного і навіть глобального простору. Отже, екологічна функція державної влади не може поділятися на внутрішню та зовнішню. Екологічна функція повинна бути визнана пріоритетною серед інших функцій державної влади для виживання соціуму, та його подальшого розвитку.

Розробка регіональної екологічної політики здійснюється в конкретний історичний період, її реалізація передбачає певні тимчасові межі. При цьому регіональний екополітичний простір не є стабільним утворенням, отже, з плином часу екологічна політика державної влади повинна переглядатися і модифікуватися, як і самі концептуальні ідеї, закладені в її основу.

В умовах загострення екологічних проблем, загрози екологічної та національної безпеки України зростає значимість регіональної екологічної політики. Погіршення екологічної ситуації в окремих регіонах призводить до формування регіональних екополітичних просторів, що вимагає особливої уваги до регіональної екологічної політики з боку державної влади. Тому необхідно конкретизувати місце і роль державної влади в управлінні екологічною сферою життєдіяльності суспільства.

Висновки. Екологічна функція державної влади повинна сприяти збереженню і розвитку суспільства, забезпеченню екологічної безпеки, яка є невід'ємною частиною системи національної безпеки України. Тому неможливо відокремити екологічну функцію від політичної. Цей взаємозв'язок реалізується в екологічній політиці державної влади, спрямованій на підтримку стійкості в регіональному екополітичному просторі. Серйозною проблемою є слабе фінансування екологічної політики на національному та регіональному рівні. Без достатніх коштів будь-які заходи в цій сфері будуть приречені на провал.

Слід активно використовувати екологічне страхування, екологічні податки, заохочувати природокористувачів, які впроваджують екологічно чисті технології. Для цього потрібно є політична воля та активна правотворчість на національному та регіональному рівнях. Основоположим напрямком реалізації екологічної політики на регіональному рівні має стати формування екологічної політичної культури. Необхідно продовжити розпочате і намітити нові заходи. Сьогодні стало ясно, що екологічна освіта, виховання неможливо без викладання окремого предмета «екологія» у поєднанні з проектно-дослідницькою діяльністю учнів, при збереженні всіх перевірених життєм форм безперервної екологічної освіти.

Література.

1. Кобзар О.М. Формування та реалізація екологічної політики України в контексті досвіду Польщі. Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. 2017. Т. 22, Вип. 11. С. 162-165.
2. Машенков К.А. Правозастосовна діяльність органів державної влади України під час реалізації державної екологічної політики. Державне управління та місцеве самоврядування. 2018. Вип. 1. С. 100-104.
3. Омаров А. Е. Шляхи вдосконалення політики екологічної безпеки в сучасних умовах. Теорія та практика державного управління. 2018. Вип. 2. С. 227-235.
4. Офіційний веб-сайт Міністерства енергетики та захисту довкілля. Режим доступу: <https://menr.gov.ua/timeline/Nacionalna-ekologichna-politika.html>
5. Шевченко І.В. Стратегічна екологічна оцінка як інструмент екологічної політики України. Економіка України. 2016. № 10. С. 79-86.
6. Якушев Д. Сучасні тенденції державної екологічної політики в Україні в контексті концепції сталого розвитку. Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. Вип. 4. С. 92-97.

References.

1. Kobzar A.M. (2017) "Formation and implementation of environmental policy of Ukraine in the context of the experience of Poland", *Vestnik Odesskogo natsionalnogo universiteta. Seriya: Ekonomika*, vol. 22, pp. 162-165.

2. Mashnenkov K.A. (2018) "Law enforcement activities of state authorities of Ukraine in the implementation of state environmental policy", *Gosudarstvennoe upravlenie i mestnoe samoupravlenie*, vol. 1, pp. 100-104.
3. Omarov, A.E. Oglı (2018), "Ways to Improve Environmental Security Policy in Modern Conditions", *Teoriya ta praktika derzhavnogo upravlinnya*, vol. 2, pp. 227-235.
4. The official site of Ministry of Energy and the Environment, available at: <https://menr.gov.ua/timeline/Nacionalna-ekologichna-politika.html> (Accessed 19 February, 2020).
5. Shevchenko I.V. (2016) "Strategic environmental assessment as an instrument of environmental policy of Ukraine", *Ekonomika Ukrayini*, vol. 10, pp. 79-86.
6. Yakushev D. (2016) "Modern trends in state environmental policy in Ukraine in the context of the concept of sustainable development", *Derzhavne upravlinnya ta mistseve samovryaduvannya*, vol. 4, pp. 92-97.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2019 р.